

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента кандидата наук з фізичного виховання і спорту, доцента Бичука Ігоря Олександровича на дисертаційну роботу Савлюка Олега Григорович на тему «Інтеграція засобів «штучного керуючого середовища» у процес фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку із депривацією слуху», яка подана до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність обраної теми. Депривація слуху в дітей вікової категорії молодшого шкільного віку призводить до погіршення їхнього фізичного стану, стає причиною низького рівня розвитку фізичних характеристик. Водночас узагальнений аналіз пласту наукових знань розкриває обґрунтовану потребу, щоби фахівці галузі приділяли посилену увагу таким дітям в означений період їхнього розвитку. Дослідники вважають одним із найбільш ефективних корекційних завдань адаптивного фізичного виховання цієї категорії дітей розвиток статичної, динамічної рівноваги тіла, а також орієнтування в просторі.

Аналіз зразків сучасної знаннєвої парадигми в царині педагогіки слугує підставою для констатації про те, що теоретико-методичні засади комплексного використання методичних прийомів і засобів «штучного керуючого середовища» на уроках фізичної культури до сьогодні не стали предметом цілісного наукового дослідження. Доцільність вивчення обраної проблеми також увиразнює потреба усунення суперечностей між: діяльністю держави щодо осіб з інвалідністю, що набуває вияву у створенні соціальних, психологічних й інших умов забезпечення їхніх прав і можливостей на рівні з іншими громадянами для участі в суспільному житті та сучасним рівнем застосування методичних прийомів і засобів «штучного керуючого середовища» у процесі АФВ дітей молодшого шкільного віку із депривацією слуху; методологічним потенціалом сучасного знання про розвиток наукової парадигми «штучного керуючого середовища» та неналежно

розробленими методико-організаційними питаннями його реалізації у процесі АФВ дітей молодшого шкільного віку із депривацією слуху; недостатнім рівнем досліджуваної проблеми застосування методичних прийомів і засобів «штучного керуючого середовища» у процесі АФВ дітей молодшого шкільного віку із депривацією слуху.

Вищенаведені положення пояснюють актуальність пошуку нових шляхів і не залучених резервів організації та змісту занять із фізичної культури в закладах освіти дітей молодшого шкільного віку із депривацією слуху.

Зв'язок роботи з науковими планами та темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану НДР Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки на 2018–2023 рр. за темою «Сучасні технології формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності» (номер державної реєстрації 0118U004196) та Волинського національного університету імені Лесі Українки на 2023–2028 рр. за темою «Теоретико-методичні засади формування та збереження здоров'я різних груп населення засобами оздоровчої рухової активності та спорту» (номер державної реєстрації 0123U102924).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна, повнота їх викладу в опублікованих працях. Аналіз дисертаційної роботи засвідчує, що дисертант застосував оригінальний принцип структуризації матеріалу, який дозволив охопити всі сторони проведених досліджень, результати яких логічно викладені на 223 сторінках тексту, містить 13 таблиць та 37 рисунків. У роботі використано 153 літературних джерела.

Результати дисертаційної роботи мають об'єктивний характер, спираються на достатню кількість дослідницького матеріалу, отриманого завдяки використанню комплексу інформативних методів, що відповідають поставленій меті та завданням дисертації. Отримані показники обчислені з

використанням методів математичної статистики. Позитивної оцінки заслуговує оформлення результатів дослідження, варто відзначити логіку викладу та послідовність виконання наукового пошуку.

Висновки впливають зі змісту дисертаційної роботи, їх об'єктивність і новизна не викликають сумніву.

Наукова новизна одержаних дисертантом результатів відповідає заявленому рівню роботи, викладена доступно і обґрунтовано, полягає в тому що: *уперше* теоретично обґрунтовано технологію проєктування і реалізації методичних прийомів, засобів «штучного керуючого середовища», спрямованих на розвиток статичної, динамічної рівноваги тіла й орієнтування в просторі, у процесі адаптивного фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з депривацією слуху, що має такі складники, як: мета, завдання, методичні принципи фізичного виховання та спеціальні педагогічні принципи адаптивного фізичного виховання (у дослідженні завдання спроектовано на 3 періоди й етапи реалізації авторської технології із застосуванням у профілактично-оздоровчих заходах фітнес-інвентаря (килимків для масажу ніг, координаційних кілець, балансувальних масажних їжаків, балансувальних дощок, фітболів і гімнастичних палиць), обрано засадничими для проєктування авторської технології принципи організації «штучного керуючого середовища», а також виокремлено пошуково-діагностичну, концептуальну, проєктувальну, контрольну, перетворювальну стадії); *додовнено* дані щодо амплітудно-частотних показників, траєкторії, швидкості переміщення та площі коливань загального центру тяжіння тіла дітей 6–10 років із порушенням слуху під час виконання проби Ромберга із розплющеними очима; *додовнено* дані щодо рівня розвитку статичної рівноваги тіла дітей молодшого шкільного віку з порушенням слуху із заплющеними та розплющеними очима; *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про особливості соматометричних показників дітей 6–10 років із порушенням слуху.

Практична значущість роботи полягає в упровадженні авторської технології у процес АФВ початкової школи спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей зі зниженим слухом, що передбачає використання фізичних вправ різної спрямованості, які покращують статичну та динамічну рівновагу тіла, орієнтування у просторі дітей молодшого шкільного віку із депривацією слуху.

Основні положення та результати дослідження впроваджено навчальний процес Волинського національного університету імені Лесі Українки, Національного університету водного господарства та природокористування, Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, у процес фізичного виховання комунального закладу «Острозька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат I–III ступенів» Рівненської обласної ради, що підтверджується відповідними актами впровадження

Повнота викладу наукових результатів у публікаціях. За темою дисертаційної роботи опубліковано 8 наукових праць: 6 статей у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, з яких 1 стаття в періодичному науковому виданні, проіндексованому в базі даних Scopus; 2 публікації апробаційного характеру. Аналіз змісту цих публікацій, їх порівняння з даними вивчених літературних джерел, підтверджують новизну отриманих автором результатів і сформульованих положень, що виносяться на захист. Також вони засвідчують повне відображення в них результатів дослідження.

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Оцінка змісту та основних положень дослідження Савлюка О.Г., проведена шляхом детального ознайомлення та критичного аналізу текстової частини дисертації, дає підставу стверджувати, що здобувачем розв'язано актуальне наукове завдання.

Дисертаційна робота складається з анотацій державною та іноземною мовами, змісту, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв'язок роботи з науковими планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, розкрито наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, визначено особистий внесок здобувача в опублікованих у співавторстві наукових працях; подано інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження, представлено його етапи та наведено дані про кількість публікацій автора за темою дисертації.

У першому розділі **«Особливості використання методичних прийомів і засобів «штучного керуючого середовища» у процесі адаптивного фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку із депривацією сенсорних систем на сучасному етапі»** представлено аналіз науково-методичної літератури та практичного досвіду за проблематикою дослідження. Проаналізовано новий освітній простір – навчальні програми для спеціальних і загальноосвітніх навчальних закладів підготовчого, 1–4 класів; організаційно-методичні основи адаптивного фізичного виховання школярів із депривацією слуху; особливості моторики дітей молодшого шкільного віку із депривацією слуху на сучасному етапі; використання методичних прийомів і засобів «штучного керуючого середовища» у процесі адаптивного фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку із депривацією сенсорних систем у дискурсі наукових знань.

У другому розділі **«Методи й організація дослідження»** обґрунтовано систему методів дослідження, що відповідають об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження; описано організацію дослідження і контингент обстежуваних. Для досягнення поставленої мети та поступового вирішення завдань дослідження було застосовано групу методів: аналіз спеціальної науково-методичної літератури, аналіз медичних карток, метод антропометрії, педагогічні методи дослідження (*педагогічного*

спостереження, педагогічне тестування, педагогічний експеримент), метод стабілографії та методи математичної статистики. Дослідження проходило у три етапи. У ньому прийняло участь 91 дитина віком 6-10 років з депривацією слуху.

У третьому розділі **«Особливості моторики дітей 6–10-ти років із вадами слуху»** представлено результати констатувального експерименту. Проаналізовано морфологічні особливості дітей 6–10-ти років із вадами слуху та особливості статодинамічної рівноваги тіла дітей 6–10-ти років із порушенням слуху.

Загалом спектр соматометричних показників обраного для дослідження контингенту дітей у віковому діапазоні 6–10-ти років із вадами слуху відображає таку вікову градацію: довжина тіла дівчаток 6 років дорівнює ($\bar{x} \pm S$) $115,9 \pm 0,93$ см, маса тіла – $20,7 \pm 1,12$ кг, а довжина тіла хлопчиків 6 років становить $117,7 \pm 1,56$ см, маса тіла – $20,4 \pm 1,03$ кг; довжина тіла дівчаток 7 років сягає $124,7 \pm 1,00$ см, маса тіла – $26,8 \pm 0,67$ кг, а довжина тіла хлопчиків 7 років відповідає $124,3 \pm 1,00$ см, маса тіла – $25,6 \pm 0,74$ кг; у дівчаток 8 років довжина тіла дорівнює $127,6 \pm 1,03$ см, маса тіла – $30,1 \pm 0,83$ кг, тоді як у хлопчиків 8 років довжина тіла сягає $127,8 \pm 0,71$ см, маса тіла – $27,5 \pm 1,07$ кг; у дівчаток 9 років довжина тіла співвідносна $129,6 \pm 1,01$ см, маса тіла – $30,1 \pm 0,78$ кг, тоді як у хлопчиків 9 років довжина тіла містить $131,9 \pm 1,45$ см, маса тіла – $30,6 \pm 0,88$ кг; у дівчаток 10 років довжина тіла виявилася $135,8 \pm 0,97$ см, маса тіла – $31,0 \pm 1,22$ кг, тоді як у хлопчиків 10 років довжина тіла охоплює $136,6 \pm 0,74$ см, маса тіла – $32,1 \pm 0,83$ кг.

Обґрунтоване в дослідженні вивчення здатності дітей 6–10-ти років із депривацією слуху до підтримання статодинамічної рівноваги свого тіла передбачало застосування методу стабілографії на основі комп'ютерного стабілоаналізатора з біологічно зворотнім зв'язком «Стабілан – 01–2».

Простеження різниці в здатності підтримувати статодинамічну рівновагу тіла серед контингенту дітей 6–10-ти років із порушенням слуху уможливлювало виконання порівняльного аналізу амплітудно-частотних

показників стійкості їхнього тіла під час виконання проби Ромберга з розплющеними очима. Водночас автор використовує тести за методикою Є. Я. Бондаревського. Результати тесту несуть інформацію про здатність до збереження стійкості пози.

Прикметно, що частка дітей із вадами слуху та середнім рівнем статичної рівноваги тіла коливається від 12,5 % у восьмирічних хлопців із депривацією слуху до максимальних 50,0 % у десятирічних школярів із порушеннями слуху. Тенденцію до поступової ескалації частки дітей із вадами слуху та середнім рівнем статичної рівноваги тіла, вочевидь, варто пов'язувати із загалом позитивним впливом засобів адаптивного фізичного виховання, застосовуваних у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей із порушенням слуху, на формування статичної рівноваги тіла дітей вказаної нозології. Утім, усе ж таки неналежні показники статичної рівноваги тіла дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху обґрунтовують логіку пошуку шляхів удосконалення підходів і технологій розвитку й удосконалення вертикальної стійкості тіла такого контингенту дітей.

У четвертому розділі **«Розроблення й експериментальна перевірка ефективності використання технології проєктування та реалізації методичних прийомів і засобів «штучного керуючого середовища» у процесі адаптивного фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху»** на основі даних констатувального дослідження, розроблено технологію. Процес проєктування авторської технології, що закономірно відзначається певною стадійністю, у пропонованому дослідженні також мав спектр стадій: пошуково-діагностична стадія, концептуальна стадія, проєктувальна стадія, контрольна (рефлексивна) стадія, перетворювальна стадія. Представлена в дисертації авторська технологія проєктування та реалізації методичних прийомів і засобів «штучного керуючого середовища» у процесі АФВ дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху складається з таких компонентів, як: мета,

завдання, принципи та періоди. Авторська технологія прикметна виокремленням трьох періодів, як-от: вступного, основного та підтримувального.

На всіх етапах застосування авторської технології проєктування та реалізації методичних прийомів і засобів «штучного керуючого середовища» у процесі АФВ дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху для розминок, на уроках фізкультури, використовували: килимки для масажу ніг, координаційні кільця (на I етапі) та балансувальні масажні їжаки (на II–III етапах).

По завершенню впровадження технології у хлопчиків та дівчаток основної групи відмічено покращення показників статичної рівноваги: частка хлопчиків ОГ₁ із достатнім рівнем статичної рівноваги тіла стала більшою на 25% (n=1), а із середнім рівнем – на 75% (n=3) завдяки відсутності в ОГ₁ хлопчиків із початковим рівнем статичної рівноваги тіла, водночас у дівчаток 8 років із вадами слуху, які належали до контингенту дослідження, під час аналізу вдалося з'ясувати такі дані: частка дівчаток 8 років із вадами слуху ОГ₂ та високим рівнем статичної рівноваги тіла зросла на 16,7% (n=1), тоді як частки дівчаток 8 років із вадами слуху ОГ₂ та достатнім рівнем статичної рівноваги тіла збільшилася на 16,7% (n=2), а середнім рівнем – на 16,7% (n=3) завдяки відсутності в ОГ₂ дівчаток із початковим рівнем статичної рівноваги тіла.

У п'ятому розділі **«Аналіз та узагальнення результатів дослідження»** автором на основі власних результатів і даних літератури підводяться підсумки роботи, розгорнута дискусія. На підставі ретельно виконаного огляду літератури дано пояснення змін аналізованих параметрів, логічно науково обґрунтовано індивідуальне бачення тих суперечливих питань, які стосуються досліджуваної проблеми. Охарактеризовано повноту вирішення завдань дослідження. У ході виконання дисертаційної роботи отримано три групи результатів: такі, що підтверджують і доповнюють

наявні досі розробки, а також абсолютно нові дані у аспекті наукової проблеми, що вивчалася.

Дані, отримані в результаті виконання дисертаційної роботи, розкривають механізми використання «штучного керуючого середовища» у процесі адаптивного фізичного виховання молодших школярів.

Висновки є логічними та структурованими, відповідають завданням дослідження.

Основні положення дисертаційної роботи оприлюднені в матеріалах конференцій і доповідях на Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи» (Київ, 2021); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Фізична активність і якість життя людини» (Луцьк, 2022); Міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії» (Дніпро, 2023; 2024); Всеукраїнській електронній науково-практичній конференції «Біомеханіка спорту, оздоровчої рухової активності, фізкультурно-спортивної реабілітації: актуальні проблеми, інноваційні проєкти та тренди» (Київ, 2023, 2024), науково-методичних конференціях кафедри теорії спорту та фізичної культури Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, 2021, 2022, 2023).

Стиль та мова дисертації. Дисертація виконана українською літературною мовою, лаконічно, із дотриманням наукового стилю викладу результатів дослідження.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. У тексті дисертації та наукових публікаціях Савлюка О.Г. порушення академічної доброчесності відсутні.

Зауваження та дискусійні питання щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи результати проведеного дослідження в цілому, хотілось відзначити певні дискусійні питання, які виникли під час ознайомлення із роботою, а саме:

1. У вашому дослідженні ви вживаєте поняття «штучного керуючого середовища». Уточніть, будь ласка, що саме ви вкладаєте у це поняття.
2. У першому розділі, підрозділі 1.4, з нашої точки зору, було б доцільно більше уваги приділити саме використанню методичних прийомів «штучного керуючого середовища» у процесі адаптивного фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку із депривацією сенсорних систем.
3. У процесі проєктування означеної вами технодогії ви використовували спектр методичних принципів фізичного виховання і спеціальних педагогічних принципів адаптивного фізичного виховання. Уточніть, будь ласка, які саме спеціальні педагогічні принципи адаптивного фізичного виховання ви використовували.
4. Висновки до розділів, з нашої точки зору, є недостатньо інформативні, було б доцільно їх розширити і конкретизувати.
5. Частина інформації яка подана у розділі 5 було б доцільно перенести у розділ 1.

Проте, висловлені нами зауваження і дискусійні питання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Хоми Олександра Віталійовича і не знижують наукову і практичну значимість отриманих результатів.

Висновок. Дисертаційна Савлюка Олега Григоровича на тему «Інтеграція засобів «штучного керуючого середовища» у процес фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку із депривацією слуху», яка представлена на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт, є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, має вагоме теоретичне і практичне значення, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої

вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Савлюк О.Г. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент

кандидат наук з фізичного виховання
і спорту, доцент кафедри теорії спорту
та фізичної культури
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Ігор БИЧУК